

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ГНОСЕОЛОГІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ "ТІЛЕСНІСТЬ" В СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ

У статті аналізуються різноманітні варіанти інтерпретації концепту "тілесність", котрий є важливою теоретико-методологічною категорією в культурній антропології ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: тілесність, культурна антропологія, соматичні аспекти, соціогуманітарні студії, дискурс.

В сучасній соціогуманітаристиці в цілому й культурній антропології зокрема маємо справу з величезною кількістю найрізноманітніших визначень поняття "тілесність", котре сьогодні становить один з ключових, системоутворюючих концептів філософського, антропологічного, культурологічного, соціологічного та деяких інших наукових дискурсів. Важко не погодитися з тезою О.Гомілко про те, що від часу "повернення людині тіла" у європейській думці (після подолання картезіанського принципу десоматизації й радикальної дихотомії тіла та духу), тілесність стала "фундаментальним поняттям, без якого мислення не може обійтися при розгляді феноменів людського буття", адже "виступає ефективним інструментом сучасного "перечитування" попередньої філософської традиції та "декодування" культурного досвіду"¹.

Досліджуючи специфіку метафізичної рецепції тілесності в інтелектуальній історії Заходу, О.Гомілко акцентує увагу на тому, що метафізична ідея тілесності являє "не буквально людське тіло в його органічній даності, а чуттєвість як його основну онтологічну властивість"². Саме тому, вважає дослідниця, ще від античних часів тілесність поставала як важливий мислительний концепт, котрий визначає чуттєвий модус людського буття як його ключову ознаку (поряд з матеріальністю). Тілесність фіксує присутність людини у світі через сприйняття, просторовість, моторність і темпоральність. "Поза чуттєвістю тілесності не існує. А тому реальність, що презентує чуттєво даний світ, можна означити поняттям тілесності"³.

В англійських дослідженнях для означення поняття "тілесність" використовуються терміни *body* (тіло) та *corporeality* (власне, тілесність), залежно від контексту. Як правило, поняття *body* вживають більш універсально, а *corporeality* – аби вказати на чуттєво-матеріальну природу тілесності. Дедалі частіше лунають твердження про те, що ретельний аналіз будь-якого політичного, суспільного чи економічного феноменів потребує розуміння як загально-цивілізаційного, так і конкретного соціокультурного контекстів, – осмислення яких, у свою чергу, передбачає належну орієнтацію в лінгвістично-понятійному контексті тієї чи іншої епохи, культури або нації. На думку В.Розіна, категорію "тілесності" до соціогуманітарного дискурсу було запроваджено під впливом культурології та семіотики, які відкрили, що в різних культурах тіло розуміється й відчувається по-різному (а поняття "біль", "хвороба", "організм" – не стільки "природні" стани тіла, як "культурні та ментальні концепції, котрі привласнює, формує і переживає людина"). Отже, тілесність – це "новоутворення, конституйоване поведінкою..., реалізація певної культурної і семіотичної схеми (концепту)"⁴.

Значну увагу етнологів та антропологів у 1970-х –1980-х рр. привертала специфіка дослідження того, як "природні", на перший погляд, ознаки тілесної поведінки при уважному погляді виявляються "артефактами", похідними від соціонормативних структур. Типовою у цьому відношенні є праця К.Гаульхофера, присвячена вивченню історії "положення ноги", де автор переконливо продемонстрував зв'язок цієї "природної" особливості з культурними уявленнями про форми "достойної" поведінки і про "правильну" та красиву тілесну поставу індивіда в громадських місцях⁵. Інший німецький дослідник, Г.Люшен, показав, як такий, здавалося б, елементарний різновид тілесно-моторної діяльності, як манера ходити, може

виявитися детермінованим соціально-політичними чинниками. В цьому сенсі класичною для культурної антропології слід вважати тезу: канони тілесної поведінки значною мірою залежать від концепції людини, покладеної в основу тої чи іншої культури (або й узагалі є похідними від неї)⁶.

Попри те, що в гуманітарних колах існує досить усталена й поширена тенденція розглядати категорії "тіло" й "тілесність", практично, як синоніми, – переважає погляд на них як на категорії абсолютно нетотожні. В поважному науковому виданні наводяться наступні формулювання: "тіло – термін традиційного естетичного й соціогуманітарного знання, що набуває іманентного категоріального статусу в понятійному комплексі філософії постмодернізму"; "тілесність – поняття неklasичної філософії, конституюване в контексті традиції, яка долає трактування суб'єкта як трансцендентального і вводить у поле філософської проблематики такі феномени, як сексуальність, афект, перверзії, смерть тощо"⁷.

За словами вітчизняного дослідника М.Косяка, тілесність означає наділеність тілом, володіння ним і найрізноманітніші способи його "використання"; модуси функціонування тіла, "зв'язаність" тілом, "зафіксованість" в тілі. "Якщо тіло як субстанція, річ, предмет є феноменом людини – "річ-для-нас", то тілесність як один із рівнів людської сутності є ноуменом людини, "річчю-в-собі" та "для-себе"⁸. О.Муха, посилаючись на роботу М.Косяка й визначаючи тіло як відособлений фрагмент реальності, "річ" і "предмет", тілесність кваліфікує як обширний комплекс характеристик людини, її зовнішніх і внутрішніх, статичних і динамічних, онтологічних і генетичних властивостей, що "охоплює уявлення про біологічне, фізіологічне, нейрофізіологічне, філогенетичне та онтогенетичне"⁹. Поняття тілесності, володіючи множиною смислів і значень, "включене в систему цінностей, підпадає під соціальне нормування, санкціонування, засудження і схвалення суспільною свідомістю, включається як один із вагомих елементів у соціальні ідеали" (На протипагу їй, тіло людини – це фізичне явище природного світу, біосистема у загальній планетарній масі). Авторка навіть схильна до наближення категорії тілесність до понять "людськість", "гуманність" та "суб'єктивність". Тілесна організація людини знаходить своє продовження й доповнення у паратілесних (одяг, косметика, прикраси тощо) та метатілесних (продукти творчості)¹⁰.

Фізичне тіло в людини одне, проте тілесність, навпаки, багатоманітна й полісемантична, – міркує М.Колесник, для якого тілесність є одночасно формою і способом культурної діяльності людини в контексті тіла як онтологічного феномену ("Тілесність – це реалізація культури в тілі", оскільки тіло – це "певне місце у просторі, самостійна цілісна частина простору, отже, воно займає місце в просторі культури")¹¹. Російський дослідник у своїх міркуваннях відштовхується від доволі цікавої тези одного з родоначальників історичної антропології – Ж.Ле Гоффа: "Місце у просторі – головне місце зустрічі людини біологічної та людини суспільної. Відповідно, простір є об'єктом у вищій мірі цивілізованим, що змінюється залежно від суспільного устрою, культури та епохи; простір має свої орієнтири, ідеологію і шкалу цінностей"¹².

Тілесність конструюється в процесі якісної еволюції від тіла, підлеглого природним законам, до тіла, здатного бути підпорядкованим "образам культури". "Культура антропомірна, а людина культурорівнірна" (в російському оригіналі – "человек культуросообразен")¹³. Феномен тілесності уможливорює використання концепту, з ним пов'язаного, в розрізі масштабної семантичної варіативності, для маркування таких лексем, як "тіло нації", "тіло культури", "колективне тіло", "колоніальне тіло", "гендерне тіло" тощо. Подібного штибу лексеми в політично орієнтованому контексті доволі часто набувають характеру ідеологічно заангажованих міфологем масової свідомості, сумнівних з наукової точки зору.

Комплексно вивчаючи еволюцію концептів і парадигм людської тілесності, російська дослідниця М.Цой в роботі 2009 р. визначає її як "сукупність фізико-біологічних і польових структур людини з усіма їх потенціальними й реалізованими якостями та властивостями, котрі локалізуються на фізико-біологічному тілі людського індивіда"¹⁴. Авторка також зазначає, що тілесність становить сукупність уможлядних та матеріалізованих якостей, які об'єднують біологічне й духовне, інтелектуальне та емоційне, особистісне й соціальне, природне/вроджене та виховане/привнесене в багаторівневій цілісній системі "Людина"¹⁵. На думку Б.Акчуріна, тілесність представляє собою "золоту середину", де душа й тіло досягають діалектичного

поєднання, не придушують одне одного. Тілесність є суспільним багатством, а ставлення до тіла становить глибинну інтенцію всіх суспільних змін¹⁶.

Український дослідник О.Івашина застерігає від невиправданого й необачного ототожнення категорій тіло та тілесність: "Тілесністю може вважатися, наприклад, матеріальність мови. Така матеріальність була центральною темою радикальних літературних практик, наприклад, сюрреалістів, П.Целана, А.Арто, оберіутів"¹⁷. У постструктуралізмі, міркує вчений, під тілесністю розуміли найпростіші й найдостовірніші елементи досвіду, при цьому наголос робився на важливості матеріального "носія" для знака й на значущості "взаємопереходу сенсу і нонсенсу" ("Тілесність мови – це несеміотична основа самого означника, письма та голосу")¹⁸.

Складною теоретико-методологічною проблемою в соціогуманітаристиці досі лишається питання щодо розмежування понять "тіло" та "тілесність". Є.Золотухіна-Аболіна пропонує в роботі 2006 р. наступний варіант: "якщо тіло – це організм, плоть, обмежена шкіряним покривом, то тілесність включає в себе також одяг, макіяж, зачіску, аксесуари, м'язову розвинутість та багато іншого"¹⁹. Доволі поширеною є наступна позиція: тілесність є реалізацією культури в тілі. "Тіло фізичне в нас одне, тілесність, навпаки, багатоманітна й полісемантична. Вона включає в себе тілесний досвід адаптації, реагування, комунікації та практику самоактуалізації людини в навколишньому природному й соціокультурному середовищі. Відповідно трансформація тілесності пов'язана зі змінами цього середовища"²⁰.

Досить багато дослідників принципово протиставляють поняття "тіло" й "тілесність". С.Фролова категорично наполягає, що тілесність не зводиться жодним чином до поняття тіла²¹. Для Ж.Дельоза в тілесності немає нічого спільного з біологічним тілом або "образом тіла", адже вона, насправді, нічого не репрезентує й жодного образу не може мати апіорі. Тілесність в постмодерністській концепції, за М.Можейко, ізоморфна текстуальності, а буття суб'єкта текстуальне за своєю природою (в Р.Барта це отримало назву "конфігурації тіла, що пише"). В контексті потрактування тілесного бажання як особливого різновиду тексту (традиція постфрейдизму Ж.Лакана) тілесність постає як семіотично й текстуально орієнтована сфера розгортання соціальних і дискурсивних кодів: "текстуальне тіло" в Р.Барта, "соціальне тіло" в Ж.Дельоза й Ф.Гваттарі, "феноменологічне тіло" у М.Мерло-Понті, тіло як об'єкт "біовлади" в М.Фуко тощо²².

На думку І.Биховської, тіло як матеріальний об'єкт не тотожне тілесності, котра означає "не істоту людини як таку, а її перетворений стан, який, втім, виникає не як заміна природного, але в якості доповнення до нього, внаслідок культурного буття людини"²³. Натомість Д.Міхель вважає недоцільним жорстко розділяти ці поняття з огляду на ту обставину, що всяке тіло піддаване безперервному культурному освоєнню та раціоналізації, а культурно-антропологічний аналіз тіла мусить включати в себе аналіз стратегій тілесності, котрі реалізують це освоєння й раціоналізацію. Вчений обстоює тезу про єдність "тіла-тілесності", що дозволяє розглядати тіло як складову культурного простору, котра відкрита відносно нього і здатна його інкорпорувати²⁴. Тілесність в культурі, за Д.Міхелем, – "те, що завжди виготовляється, та матеріальність, яка ніколи не буває вільна від форми, від формування і переробки, це текстура, в яку вплітаються волокна культурних сенсів"²⁵. Найефективнішими стратегіями осмислення тілесності вчений вважає аналіз соціальних та культурних "політик тіла".

Для В.Розіна тілесність – це "новоутворення, конституйоване поведінкою, те, без чого ця поведінка не могла б відбутися, це реалізація певної культурної і семіотичної схеми (концепту), нарешті – це модус тіла"²⁶. Розділяючи поняття -тіло й -тілесність вчений аргументує свою позицію тим, що до сфери останньої вводить ще й психічні процеси, потрактовані в культурно-семіотичному та психотехнічному сенсах ("ментальне тіло", "астральне тіло", "ефірне тіло", "тіло мислення" тощо)²⁷.

Для Ж.-П.Сартра тілесність – це "свідомість, яка існує власним тілом"²⁸. На думку Г.Валенси, М.Фуко, хоча й говорив про "тіло" у своїх головних працях, але, по суті, концептуалізував тілесність, розуміючи її як особистісний сенс тіла, джерело пізнання та досвіду, суб'єктивний світ тілесних переживань, осередок спротиву владі. Піддавана постійним репресіям у мовно-культурному просторі, тілесність, за Фуко, втрачає сенс і дезінтегрує особистість як "носія підвладного тіла" у "владному середовищі соціального". Локалізуючи тіло (тілесність – Я.П.) на перетині трьох онтологій – влади, пізнання та суб'єктивізації – французький вчений ретельний

аналіз різновидів руйнації тіла владою у просторі соціальних інститутів зробив одним з головних напрямків своїх наукових студій²⁹.

До понятійного апарату української та російської гуманітаристики термін "тілесність" запроваджений працями А.Лосєва, котрий зауважував, що тіло людини, окрім загальних біологічних законів життя, піддаване найрізноманітнішим впливам закономірностей буття соціального, які, не скасовуючи дію природних законів, суттєво модифікують їх прояви. Ця теза лягла в основу переважної більшості концепцій тілесності, які на сьогодні розроблені у вітчизняній та російській гуманітарній думці. Розвиваючи думки відомого знавця античної естетики (варто додати, що А.Лосєв поділяв думку О.Шпенглера про те, що основною світоглядною інтуїцією в античності було людське тіло), Л.Круткін стверджував: тілесність людини постає як її інтегральна характеристика, котра не редукується ані до "біологічних" ("матеріальних"), ані до "соціальних" ("духовних") аспектів, – вона охоплює як фізичні, так і метафізичні параметри людського існування. Суспільство генетично й соціотехнічно "входить" у плоть індивіда – тіло, котре пройшло соціалізацію, перестає бути суто фізичним, трансформується в "соціальну тілесність"³⁰.

В якості сенсоутворюючого чинника культури кваліфікує тілесність І.Замощинский в роботі 2007 р. і вважає це поняття синонімом терміну буття в соціально-онтологічному аспекті. Під подібним оглядом тілесність постає "способом зв'язку людини та світу, на підставі якого здійснюється організація і оформлення простору всякої культури, уможливленню продуктивні різновиди діяльності (праця, пізнання, творчість), процеси комунікації, взаємодії між людьми, а також осмислення людської життєдіяльності"³¹. На противагу всім вищеозначеним характеристикам тілесності, тіло постає індивідуальним способом людського буття, що утворює відносно замкнену й автономну сферу його присутності.

А.Горяінов та Н.Некрасова осмислюють концепт -тілесність через призму уявлень про духовно-тілесну єдність: категорично заперечує доцільність протиставлення духу й тіла на тій підставі, що всі тілесні дії залежать від екзистенційних структур, а всі духовні аспекти ґрунтовані на тілесності. Акцентуючи увагу на тому, що людська тілесність є соціальною цінністю, органічно пов'язаною з людяністю, а свідомість інтегрована до "тілесного простору", – вчені констатують: сенс тілесності полягає в тому, що вона є "своєрідною поверхнею, на якій суспільство намагається записати свої моральні шифри... є єдністю тіла та духу, причому такою діалектичною єдністю, в якій одне не придушується іншим"³².

Теоретичні напрацювання сучасної соціогуманітаристики дозволяють, за словами Б.Акчуріна, визначити тілесність індивіда як провідний компонент соціальної реальності, певний тип цілісності, котрий характеризується рухливими й символічними межами. Тілесність також позиціонується і в якості досить аморфного органічного потенціалу, що вимагає "соціокультурного доопрацювання, впорядкування та довготривалого адміністрування в кожній конкретній історичній епосі та культурному просторі за допомогою різноманітних інструментів знання, влади, техніки та ін."³³. "Чистої" тілесності, за Б.Акчурініним, не існує взагалі, людина здобуває її не у світі загалом, але саме в соціокультурному світі, в якому тілесні атрибути й метафори займають домінуюче значення. Не вміючи уявити нематеріальні, духовні явища абстрактно, людина завжди накладає на них тілесні образи, – й тілесність, таким чином, стає специфічною "поверхнею" для "запису" найбільш значущих культурних кодів та шифрів, котра не має фіксованих кордонів³⁴.

В сучасній соціогуманітаристиці все більшої ваги набуває ідея щодо того, що ані тіло, ані душа не володіють певною мірою статусом автономності, первинності чи суверенності, – тіло одухотворене, а душа тілесна. При такому підході категорія тілесності включає до своєї сфери і тіло, і душу як взаємопов'язані начала цілісної і єдиної людської істоти. В цьому контексті варто навести тезу В.Подороги: "Суб'єктивність, або те, що ми іноді називаємо суверенністю людської особистості, з'являється з множини слідів, залишених на людських тілах"³⁵. Цілком погоджуємося з думкою О.Гомілко про те, що широка методологічна вживаність "універсального теоретичного концепту" – тілесність у сучасній гуманітарній думці робить можливим формування її нових концептуальних засад, сприяє повноцінному осмисленню людського буття з урахуванням його чуттєвого виміру³⁶. Залучення вказаного концепту до парадигми сучасного мислення дозволяє узгодити різні типи раціональності на підставі нових критеріїв та ресо-

матизаційної стратегії, здійснити декодування багатьох культурних сенсів, визначити специфіку функціонування основних соціокультурних практик³⁷.

Доволі цікавим і продуктивним є підхід до вищеозначеної проблеми української дослідниці Н.Медведевої: "Тілесність – це субстрат людської життєдіяльності, що являє собою багатомірне утворення, яке існує в трьох вимірах: біологічне (природне) тіло, внутрішня тілесність, зовнішня тілесність, і конструюється на їхньому перетині"³⁸. Стверджуючи, що людина є "тілесно-соціальним утворенням", авторка приходить до висновку у своїй кандидатській дисертації про те, що людське існування зумовлене взаємодією і взаємовпливом його тілесності й соціальності на всіх рівнях. Перший рівень Н.Медведева визначає як біологічне тіло ("тіло як організм"); другий рівень – внутрішня тілесність – це сукупність тілесних відчуттів індивіда, почуття "Я" ("тіло в тілі"); на третьому рівні ("тіло для інших"), рівні зовнішньої тілесності, тіло постає як символ, за посередництвом якого особа самовиражається, сприймається іншими та інтегрується в соціальні зв'язки³⁹.

Підсумовуючи вищеозначені дефініції, точки зору, концепції та ідеї, вважаємо за можливе стверджувати, що попри надзвичайно високий інтерес до тілесності в сучасній культурній антропології, досі не сформоване цілісне й комплексне розуміння тілесності як соціокультурного феномену, – розуміння, яке б повноцінно відображало фізичну, духовну, соціальну, етичну, естетичну, інформаційну, знаково-семіотичну та інші складові тілесного буття людини. Аналізуючи історичну генезу осмислення тілесності в соціогуманітарних дисциплінах ХХ – початку ХХІ ст., наважимося запропонувати власне визначення концепту "тілесність", жодним чином не претендуючи на його остаточність чи особливий статус серед інших запропонованих у нашій роботі дефініцій.

Під тілесністю ми розуміємо комплекс сутнісних підстав індивідуального та соціального буття людини, утворений взаємозумовлюючим і взаємодетермінуючим поєднанням унікальних фізичних (фізіологічних), ментально-емоційних та мислительних компонентів у цілісній структурі суб'єктивної психосоматичної єдності особистості. Тілесність формується на перехресті феноменів буття, концептуалізованих у соціогуманітаристиці в категоріях тіло, душа та дух.

¹ Гомілко О.Є. Феномен тілесності.: Дис. ... д-ра філософ. наук: спец. 09.00.04. – К., 2007. – С. 8–9.

² Там само. – С. 73.

³ Там само. – С. 74.

⁴ Розин В.М. Как можно помыслить тело человека, или на пороге антропологической революции // *Философия науки*. – 2006. – № 5. – С. 33–54, 152.

⁵ Быховская И.М. Homo somaticos: аксиология человеческого тела. – М., 2000. – С. 126.

⁶ Там само. – С. 135.

⁷ Можейко М.А. Телесность // Грицанов А.А., Можейко М.А. Постмодернизм. Энциклопедия – Минск, 2001. – С. 825–826. – С. 1026.

⁸ Косяк В.А. Человек и его телесность в разных формах культуры: опыт философской интерпретации.: Дис. ... д-ра философ. наук: спец. 09.00.04. – Сумы, 2006. – С. 46.

⁹ Муха О.Я. Категорія тіла в історико-філософській традиції раннього західноєвропейського середньовіччя.: Дис. ... канд. філософ. наук: спец. 09.00.05. – Львів, 2007. – С. 22.

¹⁰ Там само. – С. 45.

¹¹ Колесник М.В. Телоцентризм в эпоху массовой культуры. – Омск, 2010. – С. 23.

¹² Там само. – С. 25.

¹³ Там само. – С. 24.

¹⁴ Цой М.И. Эволюция концептов телесности человека: философско-антропологический анализ.: Дис. ... канд. философ. наук: спец.: спец. 09.00.13. – Тула, 2009. – С. 16.

¹⁵ Там само. – С. 24.

¹⁶ Акчурин Б.Г. Человеческая телесность и социальные аспекты её идентификации.: Дис. ... д-ра философ. наук: спец. 09.00.11. – Уфа, 2004. – С.26.

¹⁷ Івашина О.О. Загальна теорія культури. – К., 2008. – С. 144.

- ¹⁸ Там само. – С. 145.
- ¹⁹ Золотухина-Аболина Е.В. Философская антропология: учеб. пособие. – М., 2006. – С. 85.
- ²⁰ Колесник М.В. Вказ. праця. – С. 23.
- ²¹ Фролова С.В. Человеческая телесность: онтологические начала и методологические основания.: Дис. ... канд. философ. наук: спец. 09.00.01. – Саратов, 2000.
- ²² Можейко М.А. Телесность // Грицанов А.А., Можейко М.А. Постмодернизм. Энциклопедия – Минск, 2001. – С. 825–826.
- ²³ Быховская И.М. Вказ. праця. – С. 37.
- ²⁴ Михель Д.В. Философский анализ стратегий телесности в современной западной цивилизации.: Автореф. дис. ... д-ра философ. наук: спец. 09.00.13. – Саратов, 2000. – С. 10–11.
- ²⁵ Там само. – С. 8.
- ²⁶ Розин В.М. Вказ праця. – С. 40.
- ²⁷ Там само. – С. 44.
- ²⁸ Валенса Г.А. "Тіло" і "тілесність" у соціально-філософському контексті: термінологічні розвідки // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2010. – № 19. – С. 186–191.
- ²⁹ Там само. – С. 190.
- ³⁰ Круткин В.Л. Телесность человека в онтологическом измерении // Общественные науки и современность. – 1997. – № 4. – С. 143–151.
- ³¹ Замощинский И.И. Телесность как смыслообразующий фактор культуры.: Дис. ... канд. филос. наук: спец. 09.00.11. – Екатеринбург, 2007. – С. 10.
- ³² Некрасова Н.А., Горяинов А.А. Феномен человеческой телесности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/9-24>.
- ³³ Акчурин Б.Г. Вказ праця. – С. 2.
- ³⁴ Там само.
- ³⁵ Подорога В. Феноменология тела. Введение в философскую антропологию. – М., 1995. – С. 24.
- ³⁶ Гомілко О.Є. Вказ. праця. – С. 393.
- ³⁷ Там само. – С. 395 – 397.
- ³⁸ Медведьева Н.С. Проблема співвідношення тілесності та соціальності в людині і суспільстві.: Автореф. дис. ... канд. философ. наук: спец. 09.00.03. – К., 2005. – С. 9.
- ³⁹ Там само.

В статье анализируются различные варианты интерпретации концепта "телесность", который является важной теоретико-методологической категорией в культурной антропологии XX – начала XXI вв.

Ключевые слова: телесность, культурная антропология, соматические аспекты, социогуманитарные студии, дискурс.

The paper analyzes the various options of interpretations of the concept "corporeality", which is the important theoretical and methodological category in the cultural anthropology of the twentieth and early twenty-first century.

Keywords: corporeality, cultural anthropology, physical aspects, social and humanitarian studies, discourse.